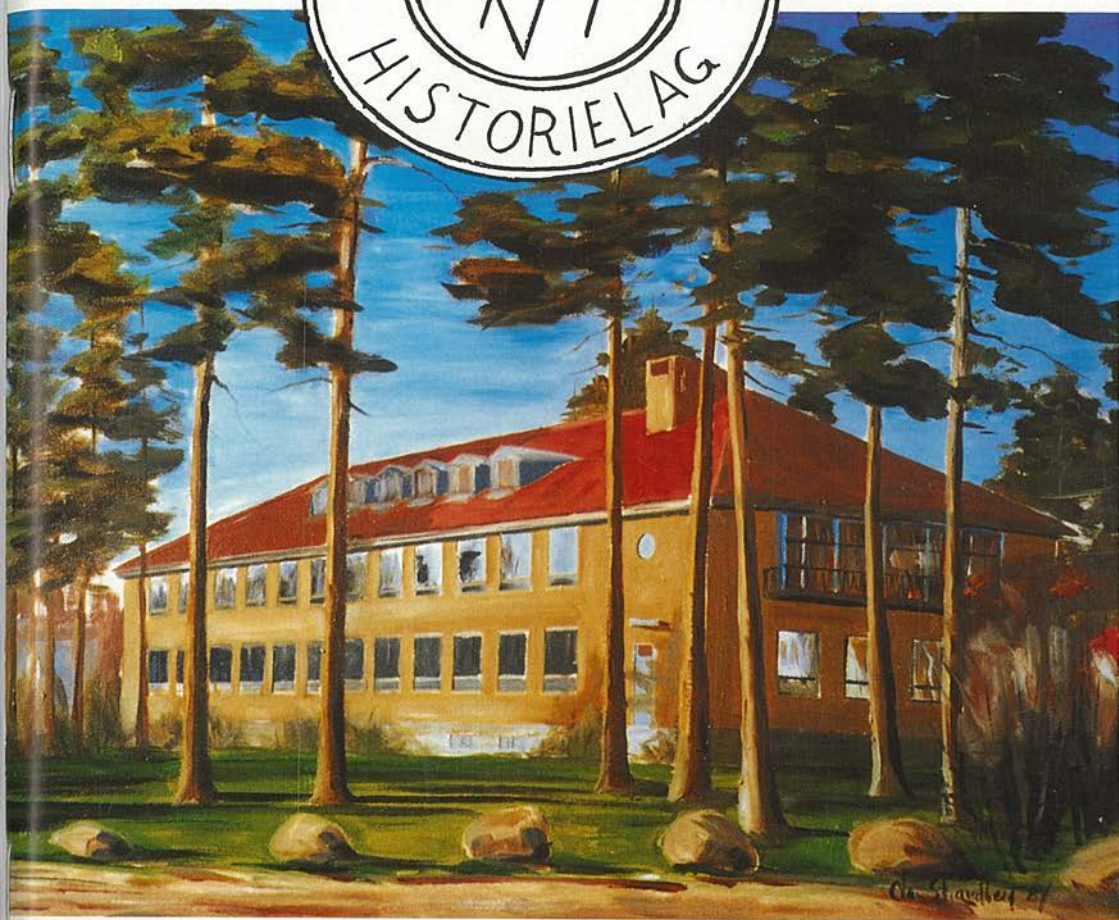
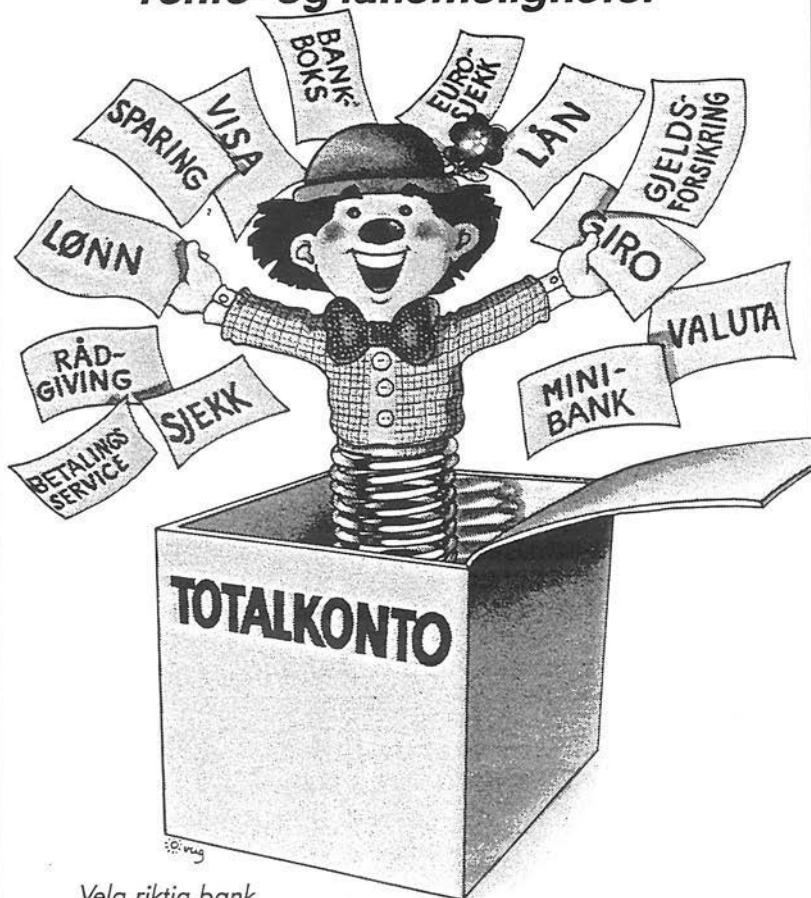

Årsskrift 1987

Nr. 4

**Totalkonto i Sørlandsbanken
er enklere å bruke, og gir deg bedre
rente- og lånemuligheter**

Velg riktig bank

SØRLANDSBANKEN

Årsskrift 1987

Bildetekst: Vennesla Herredshus juni 1987. (Etter oljemaleri av Olav Strandberg. Bildet er gitt i gave til vennskapskommunen Salo i Finland.)

Herredshuset ble bygget fra 1950—1954. Det ble delvis tatt i bruk i 1952 og innviet i 1954.

Utgitt av
Vennesla Historielag
Eget forlag
November 1987

© Copyright Vennesla Historielag, 4700 Vennesla.

1987-årsskriftet er redigert av lagets redaksjonskomité bestående av Åse Fjermedal, Sylvi Egelandssaa og Torvald Hellum.

Bestillinger av årsskrift: Tlf.: 042/55847 el. 042/50228.

Bankgiro: 3100.64.40390.

Kopiering eller avskrift av innholdet er ikke tillatt uten Vennesla Historielags tillatelse.

Trykt hos Sørtrykk A/S på 100 gr. Hunsblade fra Hunsfos fabrikker.

Innholdsfortegnelse

FORORD av Olaf Ingebrethsen	s. 5
REDAKSJONELT	s. 8
PROLOG VED VENNESLA KOMMUNES FEIRING AV 150-ÅRS JUBILEUM FOR INNFORING AV FORMANN- SKAPSLOVEN AV 1837 av Øystein Rostad Woxeng	s. 10
«FORSØGE AT HOLDE VÅR ØVRIGHED NOGET BÆDRE I TØMME, - - » av Kjell Åsen	s. 16
VENNESLAS ORDFØRERE 1837-1942 OG 1945-1987 - BILLEDGALLERI	s. 28
DA VENNESLA FIKK SELVSTYRE FOR 150 ÅR SIDEN av Jørgen Ås	s. 33
VENNESLASANGEN «VENNESLA» av Jørgen Ås	s. 46
RASULYKKE PÅ SAGA I 1864 av Orvin Sagedal	s. 48
AGDER HISTORIELAGS SOMMERSTEVNE I VENNESLA 30. AUGUST 1987	s. 55
«ATTGRODDE VEGAR» av Bodil Dyb Wedeld	s. 58
MINNEORD OVER ARNFINN SAGEDAL	s. 59
PRESENTASJON AV VENNESLA HISTORIELAG	s. 61
TIDLIGERE ÅRSSKRIFT OG PUBLIKASJONER	s. 62

ARNES MOTELL
har nå skiftet navn til

VENNESLA
Motell og Vertshus

innehavere: Fam. John Nilsen

Øl- og vinbevilling
Moseidmoen v/idrettsplassen Tlf. 55 745

**Boka er den
beste gaven!**

Vennesla Bokhandel a.s

Sentrumsvn. 4700 Vennesla – Telefon 042-55 927

Sentralbokhandelen

Forord

Med dette legges vårt fjerde årsskrift frem for våre lesere. Vi håper at dette vil få den samme gode mottagelse som våre tidligere årsskrift.

Det er to forhold som er helt nødvendige forutsetninger for at vi kan gi ut en trykksak som denne. For det første at vi får tilført tilstrekkelig med aktuelt stoff. Dernest at vi har økonomisk grunnlag for utgivelsen.

Vi har i år hatt en egen redaksjonskomite som har stått for innsamling og bearbeidelse av stoffet. Komiteen har lagt ned et betydelig arbeide, både når det gjelder å samle inn stoff og legge til rette den økonomiske siden av saken.

Vennesla Historielag er inne i sitt fjerde år. Laget seiler i medvind. I dag teller laget to hundre medlemmer. Den store tilslutningen kan selvsagt gi grunnlag for refleksjoner i flere retninger. Blant annet må vi kunne si at de som stilte seg i spissen for dannelsen av et historielag i Vennesla vurderte situasjonen riktig. Det var et latent behov til stede. Den store interesse for laget og oppslutningen om våre arrangementer er en stor stimulans i styrets arbeid. Oppgavene er mange og interessante. Vi håper i inneværende år å få avsluttet arbeidet med innsamlingen av gamle stedsnavn. Ellers er vi i gang med et prøveprosjekt som tar sikte på å registrere, avfotografere og arkivere eldre fotografier. Prosjektet er både arbeids- og kostnadskrevende. Vi vil ta stilling til det videre arbeidet når prøveprosjektet er gjennomført.

Av andre oppgaver som må prioriteres i framtiden er en systema-

**HEISER – RULLETRAPPER
PARKERINGSANLEGG
SERVICE – REPARASJONER
OMBYGGING**

**Vi leverer over 300 anlegg hvert år fra
våre 21 avdelinger over hele landet**

Schindler
for den kresne byggherre

Schindler

Reber Schindler Heis A/S

Telf.: (042) 55 311 – N-4701 Vennesla

**NYBYGG • TILBYGG
MODERNISERING**

Kom innom vårt kontor og diskuter dine planer med oss.

Vi gir deg gjerne et kostnadsoverslag eller tilbud.

Vi er behjelpelig med:

TEGNING – SØKNADER – FINANSIERING

KVALITET ER STANDARD!

VENNESLAHUS
VENNESLA BYGNINGSHÅNDVERKERE A/S

Håndverkernes Hus – Vennesla – Tlf. 55 333

tisk innsamling av muntlig lokalhistorisk tilfang. Vi håper å få istand en prosjektgruppe til å ta seg av denne oppgaven. Vi vil i tiden som kommer medvirke til at det blir stiftet et historielag i Øvrebø.

Et historielag i Øvrebø vil sammen med Hægeland Sogelag og Ven-nesla Historielag utgjøre en enhet som vil dekke alle geografiske områder i kommunene. Et mål vi håper å nå, et mål alle lokalhistorisk interesserte bør arbeide mot.

Olaf Ingebrethsen.

Redaksjonelt

Årsskriftet for 1987 er på ny et temahefte. Denne gang om det kommunale selvstyre, og markeringen av at det er 150 år siden dette selvstyret ble innstiftet.

Årsskriftene har siden 1985, da Otra var en rød tråd gjennom det årsskriftet, vært temahefter. 1986 var det markeringen av Hunsfos 100-års jubileum og historie.

I de kommende årsskrift vil vi også prøve å finne passende og aktuelle tema som ledetråder. Dette gir i mye større grad en helhet over skriftene – og vi ønsker da også at disse kan bli brukt når noen av temaene blir gjenstand for studier av elever og lokalhistorikere.

Tema som vi har planer om å skrive om er skolehistorie (trolig i 1989?), krigshistorie, husmannsplasser, muntlig tradisjonsstoff etc. Vi retter en oppfordring til deg som har stoff du ønsker å publisere gjennom våre trykksaker.

1987 har på mange forskjellige måter blitt preget av dette jubileumsåret. Vennesla Historielag har også på flere kanter vært engasjert i flere jubileumsprosjekt.

7. april var det stor festkveld i Vennesla Samfunnshus hvor det ble fremvist tablåer og holdt foredrag om det kommunale selvstyret. Forfatter av tablåene er Jørgen Ås. Vi har fått gleden å kunne gjengi både tablå og hans redegjørelse om opprettelsen av det første formannskap i Øvrebø formannskapsdistrikt (Vennesla, Øvrebø og Hægeland). Foredrag om selvstyret ble skrevet av Kjell Åsen – bedre kjent som sønn av Jon Åsen, lokalt – nasjonalt kjent som forfatter av en rekke hørespill for radio. I 1987 fikk han tildelt Nissedals kul-

turpris for sitt lokalhistoriske virke i sin hjembygd. En utvidet utgave av hans foredrag blir gjengitt i vårt årsskrift.

I august var det fest for de kommunalt ansatte og Øystein Rostad Woxeng holdt prolog over temaet: 150 år med selvstyre. Det har vi også fått anledning til å trykke.

Andre bidrag er en interessant artikkel om den største ulykke i nedre Vennesla de siste 200 år – nemlig rasulykken på Saga i 1864. Mange venndøler er etterkommere av de som overlevde ulykken.

Bodil Dyb Wedeld bidrar med diktet «Attgrodde vegar», Egil Lie med minneord over Arnfinn Sagedal, formann i laget – Ingebrethsen har skrevet forord og et referat fra Agder Historielags sommertur i år som gikk til Vennesla. Du blir også kjent med ordførerne i Vennesla.

God lesning.

Prolog

ved Vennesla Kommunes feiring av 150-års jubileum
for innføringen av formannskapsloven av 1837

(Vennesla idrettshall 21. august 1987)

Av Øystein Rostad Woxeng

Bjørnstjerne Bjørnson har i sin mektige hymne: Jeg vil verge
mitt land

gitt etterslekten en arv, formet av mesterlig dikterhand:
Her er sommarsol nok – her er sædejord nok –
bare vi, bare vi hadde kjærlighet nok.

Midt i 150 årsbolken
ble Bjørnson selveste nasjonaltolken.
Ovennevnte vers blir også sitert ganske ofte.
Men bruken synes stadig i praksis å skofte.

De meget gamle husker fortsatt både innhold og mening,
mens yngre generasjoner synes å være kommet noe ut av trening
når det gjelder å sitere gullkantede ord.
Så synd, så synd vi, vi trenger noe som varmer her langt mot nord.

Ikke alle de 150 årene som ligger bak
har båret rettferds preg – slik fra dag til dag.
Vi nordmenn var ikke alltid overvettets sterke
når det gjaldt å handle under nestekjærlighetens merke.

Jo, her var sædejord nok både i nord og i sør –
for kornene som sås i jorden og dør
for at nytt liv skulle spire frem.

Men det ble så altfor glissent mellom dem
som fikk dra nytte av sommersolens kraft
og fange opp sædejordens skapende saft.
Så alt for langsomt vi ble et velstandsrike
og i utgangspunkt temmelig ulike.

For i lange perioder og meget lenge
var det mange som snaut fikk det de sårt kunne trenge.
Bare få var på jordiske goder rike.
I Vennesla var det heller ikke mange slike.

Men så skjer det at fremsynte menn og kvinner
et eventyr ut av karrig ull – gulltråder spinner.
Nå skulle styringsretten nå lengere enn til kongens gemakker.
Det står frem folk som handler mere enn de snakker.

Med lov skulle hele landet bygges
og menigmannens interesser helt ut trygges.
Formannskapsloven av 1837
kom med løfter om at nå skulle en snu.
Om starten var kronglete og av og til famlende
ble ideene etter hvert almenyldig samlende.

EN periode på 150 år er en gigantisk epoke
når en skal forsøke å være etterpåkloke.
For alt som har skjedd i halvannet hundre år,
er så ufattelig at mest tanken stille står.
Vi fattet ikke straks at det var en historisk revolusjon vi opplevde.
Men det var det som ugjendrivelig skjedde.

La oss minnes de skapende sanger tidens diktere oss ga,
som formidlet vårt håp og gjorde en gla.
«De gamle fjell i syningom» – «Og eg veit meg eit land»
Inspirerte oss alle til å gå sammen, by og land – hand i hand.
Når så «Norge i rødt hvitt og blått, ble alle manns eie,
forstår vi hva vi hadde fått,
Og følte oss som en nasjon på rettferds veie.

Formannskapsloven skulle gi en lokal administrasjon.
Ideen ble holdt opp som et hellig ikon.
Vår første kommunekasse og fattig- og skolevesen,
luktet også fugl for den byråkratiske nesen.
Men her i bygda var kassene svært små og oftest tomme
slik at det meste kunne få plass i kemnerens bukselomme.

Gamle Aas fra Kvarsteinbygda
administrerte nesten aleine til han fikk trygda.
Kommunekassereren fikk nesten hele kapitalen i en
hestehandlerpung
og folkens! Den var sjelden overvettets tung.

Fattigkassa og tilskott til arbeidsledige og andre trengende
ble nærmest som et nødsskrik i lufta hengende.
Strandberg gikk ofte jernbanelinja heim fra jobben.
når han var redd for å møte den nødsstedte mobben.

Slik var det midt under vandringen frem til i dag
til vi nå sitter noen hundre offentlig ansatte i festlig lag.
Og vi spør: Hva er det som egentlig har skjedd?
Skal en være bare gla – eller også kanskje litt redd?

Men det var velstands-Norge som vokste seg frem.
Uvegerlig ble du og jeg en av dem.
Og nå banker datateknikken på vår dør.
Ingen mukker eller sier i mot – er det fordi ingen tør?

Kanskje om hundre eller bare 50 år,
en ensom kommuneadministrator alene i rådhusdøra står.
Vi undres på om det er kjedereaksjon på sitt beste?
Eller er det noen som kanskje spør: Hva blir det neste?

Men først i 1913
fikk kvinnene stemmeretten.
Men heller ikke den vanlige mann
fikk stemme før 1889 – heller ikke han.

Men det var kvinnene som la grunnlaget for kommende generasjoner
bygdas jenter ble dyktige mødre og arbeidssomme koner.
Og de satt så men ikke med beina i kryss –
påtok seg oppgavene, endog med villige kyss.

Omkring århundreskiftet kom industrien for full musikk.
Og rallaren gjorde sitt inntog via jernbanesporet.
Hele næringsstrukturen en total endring fikk
Og det viste seg at den utviklingen ikke var langt ut på jordet.

Innflytterne som strømte til fikk kjærleik til heimen.
Ble ekte vendøler med barn i dusinvis.
Med tid ble de også gjenkjent på Vennesla eimen.
Ja i Kristiansand sa de vi luktet litt gris.

Bygda ble preget av en kosmopolitisk fase,
men det skaffet Vennesla en påaktet rase.
Nå ble det gjævt å være fra Vennesla
og ikke bli sammenlignet med innfødte fra Venezuela.

Vi viste muskler ikke bare ved utenbygds besøk
eller besøk av fine Kristiansandere.
Det var mang en knallhatt og silkeslips som føk
hvis såkalte finfolk utenfra forsøkte å imponere.

Så kom siste verdenskrigen.
Hardbarkede Venneslagutter holdt fienden stangen.
Det var ofte hardhausene nederst på rangstigen
som overlevde best å være Saksenhausfangen.

Men den nye folkevåren fødtes i mai 1945.
DA kom Vennesla virkelig styre frem.
DA ble Vennesla nyere historie skapt.
Krigen var vunnet – selv om liv gikk tapt.
Tiden var full av broderlig sjarm.
Direktører og arbeidere marsjerte arm i arm.

Jakob og Johannes og Jens og Tønnes
alle rikelig gjennom fellesskapet belønnes.
Industrien fikk nye demokratiske toner.
Nå fødtes etterkrigstidens og fellesskapets ikoner.

Velstanden vokste, administrasjonen svulmet opp,
blomstret som aldri før med Gerhardsen på topp.
Ola Jørgensen var stolt over bygdas velkledd barn:
«Var noe anna enn då me kom fra Øvrebø i heimespunna garn»!

Så stor var aktiviteten
At det grangivelig ble gjengitt på prent,
og kanskje heller ikke så langt i fra realiteten
at stortinget fleipet om et eget Vennesla departement.

Askedal, Moseid, Robstader i 3 generasjoner,
Engly med mange mange flere, la grunnlag for at alle skal få sine
rettmessige rasjoner
som skulle til for overgang fra jordbruk til industri.
Borte var tida da en for å leve, måtte ha annet arbeide på si.

Skoler, veier, institusjoner for eldre og sykelige,
rådhusplaner og planer for idrettshus fødtes hvert eneste tiår.
Samfunnshus med teater, kino, konserthall og deslike
sammen med en passende porsjon av rikets kulturgoder vi også får.

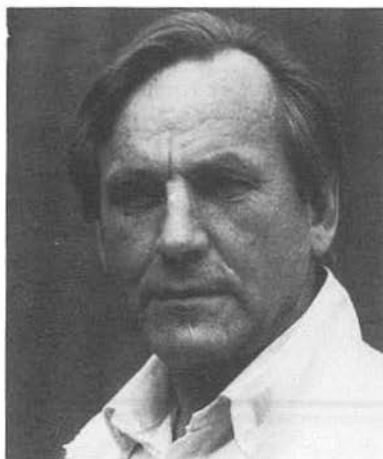
Men midt opp i denne omveltning til velstand og tilbud
var det få vendøler som søkte mammon som sin tilflukts Gud.
Vennesla bevarte sin Markus Thrane – og Hans Nielsen Hauges
ideologi
om at det er langt fra så godt å kreve, som det å kunne ha noe å gi.

Vi avslutter igjen med Bjørnsons nasjonale epos
drister oss til å tro at det passer også for oss:
Her er sommersonn nok, her er sædejord nok,
bare vi, bare vi hadde kjærlighet nok.
Her er diktende trang, gjennom arbeidets gang
til å løfte vårt land
BLOTT VI LØFTER I FLOKK!

«Forsøge at holde vor øvrighed noget bædre i tømme, - - »

Av Kjell Åsen

Glimt frå dei fyrste åra med lokalt sjølstyre i Vennesla, Øvrebø og Hægeland.

Det var dei tri soknene i det gamle Øvrebø prestegjeld som blei eitt formannskapsdistrikt i 1837, Vennesla, Øvrebø og Hægeland.

Frå ei side sett var det naturleg, men slett ikkje alle såg det slik. Me skal straks kome tilbake til det, men fyrst må me prøve å finne eit svar på spørsmålet: Kva føresetnader hadde dei for å vere styresmenn, dei karane i Øvrebø, Vennesla og Hægeland som fekk styreansvar på lokalplanet i 1837?

Dei var ikkje utan røynsle. Då formannskapslovene kom, hadde det vore ein viss grad av lokalt sjølvstyre ei tid.

I tillegg til ansvaret for sitt eige hushald, tenarskap, gard og grunn, hadde representantar for bøndene site jamsides presten og i visse høve andre embedsmenn både i skule- og fattigkommisjonen. (Også kalla Bygdecommissionen eller Sognecommissionen).

Frå omlag midt på 1700-talet hadde dei institusjonane vore i funksjon i Øvrebø prestegjeld.

Også i rettsstellet hadde bøndene i periodar vore med der avgjerderne blei tekne.

På tinget hadde dei (laugrettemennene) domsmakt til innpå 1600-talet.

I 1797 kom ordninga med «Forlikskommisjon». Også det førde eit snev av sjølstyre med seg.

Det er likevel rett å seie at fyrst og fremst hadde forfedrene våre lært lekse om *å bli styrt*.

Eit slikt samfunnssystem, der dei store flokkane – allmugen – blei styrt i smått og stort, meir enn dei sjølv fekk styre, førde sjølsagt til misnøye og klage.

I enkelte tilfelle vaks misnøyen til opprør.

I 1773 blei det sendt klage her frå amtet til kongen. Bøndene, m.a. i Vennesla, Øvrebø og Hægeland, klaga over «Udsugelse i Forbindelse med Kornforsyning.»

I klaga heiter det m.a.: «Der var en Bondemand af Hegeland Sogn ved Navn Jon Andersøn Wolden» som bad om å få kjøpe korn, men i staden for korn blei han «af Stiftamtmandens Fuldmægtig med mange Hug og Slag afprylet.»

Straks innpå attenhundretallet slo opprørstrongen ut i open aksjon.

Måndag 17. mai 1813 var det «oppstandelse» både i Øvrebø, Vennesla og Kristiansand.

Om kvelden den dagen fekk amtmannen eit brev frå presten Smith i Øvrebø. Med brevet fylgde ein papirlapp som presten hadde funne oppslått på Vennesla kjærke.

Lappen er ennå til. (Sjå faksimile i Øvrebø og Hægeland bygdebok – bind III Kultursoga.)

Lappen var ikkje stor, men der var krutt i innhaldet. Det var ei oppmoding frå bøndene i Øvrebø, Hægeland, Finsland, Greipstad, Søgne og Oddernes til Vennesla sogn om «at møde os i Christiansand tirsdagen 18. mai klokken 7 slæt – da vi vil forsøge at holde vor Øvrighed noget bædre i tømme.»

Det var ei stor skam at folk skulle gå sultne når der var korn i byen, meinte dei og la til at dersom «*Nogen er uvillig til at møde – da skal den Mand blive pløndret bagefter.*»

Amtmannen skreiv tri dagar seinare til visestathaldaren at «8–900 Mennesker kom Tirsdag Morgen ind i min Gaard» osv.

Amtmannen tok det elles fornuftig og bad om at det ikkje blei sak av det då «Allmuen ikke udøvede den mindste Voldsomhet.» Dessutan var han klar over at «Consipisten til Placaten nok vandskelig vil kunde udfindes.»

Men me vil som snarast tilbake til det som hende sentralt. Året etter at bøndene våre tok ut i protest til Kristiansand, eit år på dagen jamvel, fekk me grunnlova.

Den blei epokegjerande, men ho løyste ikkje spørsmålet om lokalt sjølstyre. Det spørsmålet fekk si løysing noe seinare. «Stortingsefterretninger» frå 1821 syner at det kom eit framlegg i Stortinget det året om lov om formannskap i «Kjøbstæderne» og i «Tinglaugene paa Landet.»

Lovnemnda i Stortinget kom med framlegg på nytt i 1824, men fyrst i 1833 kom det fart i saka. Då kom «Bondestortinget», og arbeid for lokalt sjølstyre var radikal bondepolitikk.

Ole Gabriel Ueland var midt i bondeflokken og gjorde sitt til det kritkarane den gongen kalla :«Den ulyksalige Forslagssyge hvortil de enkelte Repræsentanter, fornemmelig Bondestandens Medlemmer, ere henfaldne.»

Dei 25 bondestortingsmennene kom med framlegget 1833. Det enda med sanksjonsnekting. Statsministeren i Stockholm – Løvenskjold – sa beint ut at lokalt sjølstyre var rimeleg og rett dersom det fanst dugande menn. Men han la til: «Dette er imidlertid – efter min bedste Overbevisning – ikke Tilfælde.»

Men saka kom igjen. Det enda opp med at formannen i komiteen for «Justits og Politivesen» Carl Valentin Falsen, fekk storarbeidet med å forme ut formannskapslova slik ho til slutt blei vedteken i 1836 og sanksjonert 14. januar 1837.

Også ute i distrikta var der embedsmenn som heldt på at «de allerede oprettede Bygdecommissioner med tilbørlig Modification og Forandring vilde opfylde Hensigten. (Amtmann Wedel Jarlsberg i Bratsberg.) Han rekna au med at det ville bli vanskeleg å finne «duelige Subjecter» blant Allmuen.»

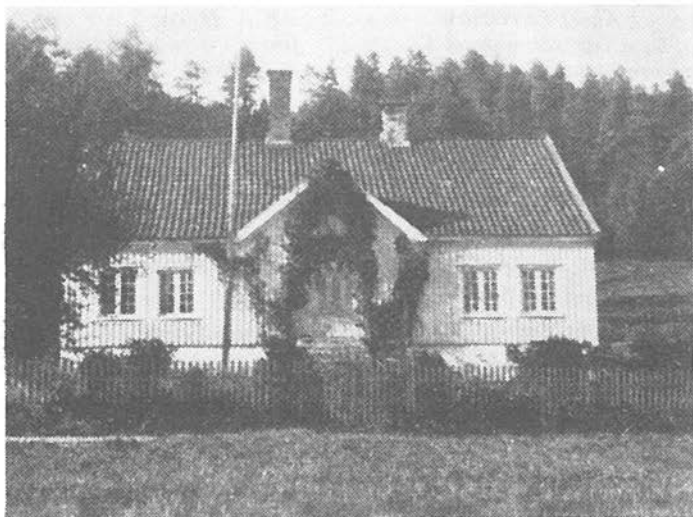
Men lova kom.

Då allmugen i Øvrebø prestegjeld fyrste gong fekk høve til å uttale seg om denne nye lova – på «Sommersagetinget» i juni 1837 – møtte ein stor del frå Vennesla fram og ba om å bli eige formannskapsdistrikt. Øvrebø ynskte det same og Hægeland var av same meining. Men dei tri soknene blei eitt formannskapsdistrikt, og desse var det fyrste formannskapet:

*Vennesla sogn: Gaardbruger Gunder Gunvaldsen Moseid
Gaardbruger Gunder Gunnusen Vennesland*
*Øvrebø sogn: Sogneprest Pharo – (ordfører)
Gaardbruger A.J. Røstad*
*Hægeland sogn: Gaardbruger Anders Johnsen Egeland
Gaardbruger Christen Andersen Egeland*

Det var, som me ser, ei samling gardbrukarar og soknepresten. Det var ikkje uvanleg i starten.

Sangesland i Øvrebø var møtestaden det fyrste. Det hadde alt lenge vore eit sentrum både administrativt òg i kyrkjeleg samanheng.

Sangesland i Øvrebø. På denne gården heldt dei til med møta i formannskapet og kommunestyret i lange tider. Huset er gamalt – omlag 180 år.

Fyrste ordføraren var presten som me såg. Det var sjølvsagt ikkje bøndenes mål med denne reformen å halde fram med ein embedsmann i leiinga.

«Allmuen» sto klar med sine kandidatar.

Sokneprest Aksel Christian Pharo. Han var sokneprest i Øvrebø prestegjeld i tida 1837-1846. Ordførar i åra 1838-1839 og i 1842-1843.

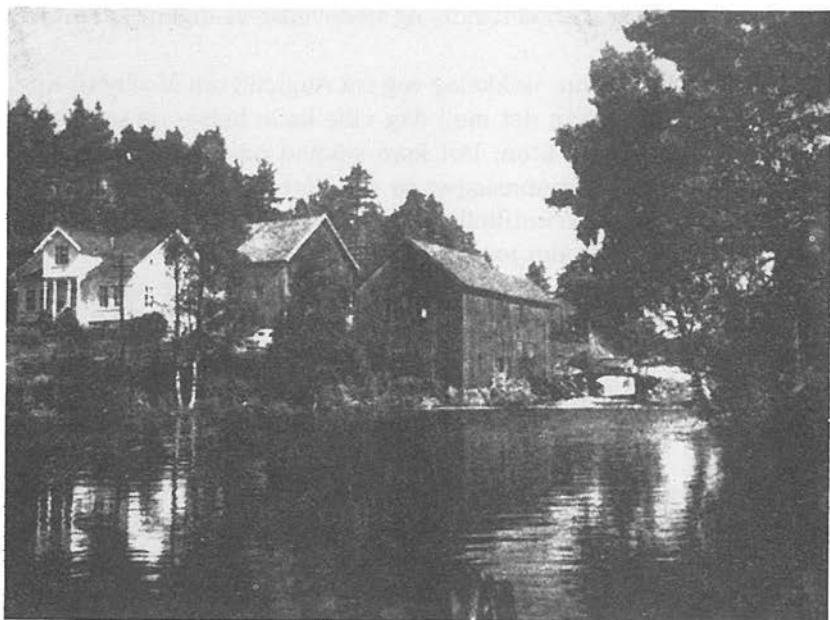
Alf A. Robstad var ordførar i åra 1844-1845 og 1858-1860.

Bøndene hadde fått eit instrument å spele på, og dei kunne spele – same kva embedsmennene tenkte på førehand.

Her var talent, syntet det seg, både i Øvrebø, Vennesla og Hægeland. Alf Robstad på Mylla var eit av dei største.

Kva saker var det så som trengde seg fram fyrst? I denne kommunen fekk kampen mot «Drikk og Overdaadighed» prioritet. Ordførar Pharo hadde lenge stått fremst i lina i den kampen. Etter gjetordet å dømme var han i striaste laget. Visa om han synar ein nidkjær mann som jakta på drukne personar for å få bøter i kassa:

*«Er her ingen skurk – som he tatt ein slurk
så me kunne få ein daler - - -»*

Mylla i Hægeland. Dei heldt til med formannskaps- og kommunestyremøta her ei tid. Det var den kjente politikaren Alf A. Robstad (1807-1885) som bygde ved Mylla og flytta dit omlag 1870.

Oppå heia (i Øvrebø) var han reint ille, seier visa. Nedi dalen (i Vennesla) «va han bære.»

Han fekk ikkje den beste helsinga med seg då han reiste til sitt nye kall i Grimstad:

Til lykke paa din reise

du stolte prestemand.

Tag godset i din skeise

og fruen i din arm.

Reis så til Grimstad hen.

Du aldri skal få spørge vi ønsker dig igjen.

Det kunne visseleg seiast mykje om Pharo, den fyrste ordføraren, men kampen mot drikken var ikkje utan grunn i dei dagar.

Vegsaker fekk ein stor plass dei fyrste åra. Vegkrav etter vegkrav

dukka opp. Det var stort sett ride- og sledevegar, så ingen skal undre seg over det.

I 1838 kom kravet om skikkeleg veg frå Augland om Mosby til Kile med stor tyngde. Innan det me i dag ville kalle helse- og sosialektoren var framgangen liten. Det kom søknad om å få ei jordmor i kommunen 1843. Formannskapet sa nei. Karane meinte det gjekk an å greie seg uten. I krisetilfelle kunne ein få tak i ei i Kristiansand. Ikkje før i 1853 fekk dei jordmor i denne kommunen.

Næringslivet blei ikkje gløymt. Den vidgjetne svenske agronomen Lindequist blei helsa vel møtt med myrdryrkingstiltak i 1850-åra. Siste delen av 1850-åra var nedgangstider. Mange kom i vanskar. Då blei det arbeidd fram ein bygdebank i Vennesla. Alt i 1850 kom den – den fyrste bygdebanken i amtet! Øvrebø og Hægeland kom etter i 1858.

Det er elles uråd å få fram eit skikkeleg oversyn over dei mange sakene som blei tatt opp dei fyrste åra i denne sammenheng.

Me må nøye oss me spreidde glimt.

I 1839 søkte presten om å få ei «Annexstue» ved kyrkja i Hægeland «i lighed med den der er foranstaltet ved Wennesland Kirke.»

Talet på «trængende» auka, også i Vennesla. Tellef Olsen Bjelkedalen tykte utgiftene til dei «trængende» blei i største laget. Det var bakgrunnen for at han i 1840 gjorde framlegg om «paa et beleilig sted anrette en Skole, bestaaende af Skomagere og Skræddere, hvortil hele Sognets Arbeide skulde bringes.»

Det ville kreve «1 Mester og 1 Svend i hver Profesjon», og dei måtte bygge eit hus med fire rom.

Han fekk ikkje kvalifisert fleirtal med seg, og idéen blei ikkje realisert.

Stodelinga i kyrkjene kunne skape strid. I Øvrebø blei det stor strid jamvel på slutten av hundreåret.

I 1853 kom det søknad om ny stodeling i Vennesla kyrkje avdi mange av gardane var blitt stykka opp i fleire bruk. Det førte til vanskar med plassane i kyrkja.

Saka drog ut, men i 1871 ville Endre Moseid skjere igjennom og seie farvel til heile ordninga. Det var for radikalt i fyrste omgang, men i 1874 fekk han framlegget vedtatt.

Det var elles ikkje bare brennevinet dei førde kamp i mot. Handelsmennene var dei au redde.

I 1857 søkte Knud Knudsen Iglebæk og Halvor Olsen Homme om «at drive Landhandel på Gaarden Homme i Øvrebø Sogn.» (Me fekk ei ny handelslov det året.)

Søknaden blei avslegen. Fleirtalet gjekk inn for dette vedtaket: «Kommunebestyrelsen anseer det ikke til Distriktets Gavn at nogen faar Tilladelse til at drive Landhandel.»

Me fekk ei meir konkret grunngjeving då Vennesla kommunestyre sa nei til handelsmenn i 1868. Jon Gundersen søkte om å drive handel på Mosby. Han blei møtt med dette vedtaket: «Kommunebestyrelsen tør ikke udtale sig til Fordel for Landhandel – thi omendsjønt man vil indrømme adskillig Nytte, især for den mindre formuende Arbeidsklasse – tror man vandskelig at dette opveier det skadelige derved i sin Helhed betragtet, desto mere stiftes gjeld, ligesom ogsaa Behovet for Fornødenheds artikler stiger, eftersom man lettes Adgang dertil.»

Eit anna spørsmål: Drog Øvrebø, Vennesla og Hægeland godt saman? Dei ynskte jo alle at kvart sokn skulle vere eitt formannskapsdistrikt. Dei drog ikkje betre saman enn at Vennesla alt i 1851 tok opp spørsmålet om lausriving. Det gjekk ikkje, og dei prøvde på nytt i 1857. Det var om å gjere å få sin eigen lensmann då. Dessutan peikte dei på at soknene hadde «forskjellige Interesse i Jordbrugs- og Veivæsenets Anliggende.»

I 1860 kom gjennomslaget for deling. «Venneslands Sogns Formænd» hadde møte straks etter på Kvarstein skule (17.12.1860) og valde *Nils Johnsen Robstad* til ordførar og *Ole Olsen Qvarstein* til viceordførar. Den tredje formanden var *Bernt Moseidjord*.

Øvrebø og Hægeland kjørte vidare aleine med mote snart på Reiersdal og snart på Neset.

Dei fekk store samferdselssaker å arbeide med.

I 1867 kom dampbåten «Bjoren» i fart på Kilefjorden.

Det var greitt nok, men så kom sprengstoffet – *Setesdalsbanen*.

John Gaaseflaa frå Hægeland blei i 1886 vald som kommunens representant i drøftingane om jernbane.

I desember 1890 gjorde Hægeland sogn samroystes vedtak om å

løyve pengar til jernbane. I Øvrebø gjekk dei i mot. Det er ikkje vanskeleg å finne grunnen, men det blei av dei fleste oppfatta som bakstreversk.

I 1896 hende to ting som sette merke etter seg i lange tider i Øvrebø og Hægeland:

Setesdalsbanen blei opna.

Øvrebø og Hægeland skilde lag.

Dermed har Øvrebø formannskapsdistrikt blitt delt i tri, og soknene hadde fått det slik dei ønskte alt i 1837.

Utviklinga vidare fram mot vår tid, lyt bli emne for ein seinare artikkel.

I denne omgang vender me tilbake til Vennesla og blir vitne til ei eventyrleg utvikling.

I 1855 var folketalet i desse tri soknene slik: *Hægeland omlag 850. Øvrebø omlag 900. Vennesla omlag 1000.*

I 1920 var folketalet i Øvrebø og Hægeland omlag det same som i 1855, men i Vennesla var det blitt meir enn tridobla – (3126). Me veit føresetnadene for det. Me finn dei m.a. i den fyrste formannskapsprotokollen for Vennesla. I 1873 kom det skriv til formannskapet frå «Bestyreren for Otterelvans Papirfabrik – H.H. Kirsebom.» Han «henledede Opmerksomheden paa den meget slette og utidsmessige Vei gjennom Sognet – særlig fra Færgestedet til Hondsfos.»

I 1879 gjekk det ut skriv frå Vennesla kommune og Olsen & Compagni – «Eierne af Værket, Saugbruget paa Vigeland» – om Verksskole.

Med andre ord: Industrien hadde kome til bondebygda Vennesla. Det førde til vekst og utvikling der, og til ein straum av folk frå m.a. Øvrebø og Hægeland.

Me kan ikkje slutte av dette vesle innlegget om reformen frå 1837 om lokalt sjølstyre uten å nemne eit par ord om utviklinga av stemmerett. Då reformen kom, hadde omlag 7% av folket stemmerett, og bare få av dei som hadde stemmerett brukte han.

I 1837 heitte det at Vennesla sogn hadde 37 «stemmeberettigede Indvaanere.» Ein måtte eige matrikulert jord for å få stemmerett, måtte dessutan vere over 25 år og – mann!

I 1884 kom ein ny valglov. Den opna for stemmerett til dei som hadde ei skattlagd inntekt på minst 500 kroner.

I 1898 blei det såkalt «almindelig stemmerett» for menn.

Kvinnene kom etter i 1907 og 1913.

Synet på kvinnene var ikkje annleis i desse bygdene enn andre stader. Dei hermer etter ein mann i Hægeland som ikkje hadde særleg store tankar om seg sjølv.

«Eg ska seie deg det – eg he kje stort te hove – eg he kje anna enn eit ganske alminnelig kvinnsfolkho.»

I 1882 kom det søknad til kommunane frå futen om pengar til ein «Amtskole for konfirmerede Piger.» Øvrebø og Hægeland gjekk i mot, men ein minoritet på tri – Jens Høversland, John Gaaseflaa og Anders Beinestveit – mælte i mot i sterke ordelag og spurde kvifor «Pigerne skal tilsideslilles lige overfor det modsatte kjøen.»

Kvinnene kom etterkvart med, men seint gjekk det, og desse tri kommunane hadde kome langt inn i dette hundreåret, før kvinnene fylgde mennene inn i kommunestyret.

Ei line i den lære me sit att med etter 150 år med kommunalt sjøl-styre, er denne: Kommunane er ikkje isolerte øyer i samfunnet. Dei er delar av ein organisme. Er det feber og krise i *ein* kommune, er temperaturen tidt for høg i nabokommunen au.

Det har synt seg gong etter gong utover i hundreåret vårt, eit hundreår som me altså ikkje kan ta plass til å sjå nærare på i denne samanheng. I sluttlinene nemner me likevel dette at ringen blei slutta igjen i 1964. Det var i fyrste rekke ynskje frå sentralt hald som låg bak. Desse tri grannesoknene blei eigen kommune igjen.

Mykje hadde hendt på dei omlag 100 år som hadde gått frå Vennesla blei skild ut av ringen. Setesdalsbanen hadde kome og gått. «Tåge hadde pebe» for siste gong frå Grovane og nordover. Båttrafikken på Kilefjorden levde bare i saga. Begge dei samferdseltiltaka representerte store framsteg i si tid. I eit større perspektiv blei dei likevel bare eit mellomspel. Dampmaskinen hadde si tid. Bensin- og dieselmotoren fekk si, og den blei lenger. Ser me på trillingane våre V og Ø og H frå ein annan vinkel, kan me slå fast at Ø og H heldt fram som jord- og skogbrukskommune med islett av sekundær og tertiærnæring.

Vennesla hadde i perioden vakse fram til storindustrikommune. Det hadde ikkje gått knirkefritt. Mellomkrigsåra baud på utfordrin-

gar av dei store og sette spor som aldri blir gløynde. Hardår, jobbing arbeidsløyse og krise. Naud og fattigdom både i privat og offentleg samanheng.

Krakket som rista verda i 1929.

Lockout på lokalplanet i 1931.

Storstreik på Hunsfoss i 1934.

Knallharde tider, for ungdom ikkje minst.

Me har kome inn i 1930-åra, og me stansar opp aldri så lite. Det har gått 100 sidan formannskapslovene smaug igjennom og fekk sanksjon. Det lokale sjølstyret har fungert i eit sekel.

Kva har så det ført til?

Det har så langt frå løyst alle vanskar. Storkrisa kom, men det fekk i alle fall det å seie at styringstalent utover i bygd og by fekk øve seg i rollen som styringsmenn. I 1930-åra var det ikkje radikal bondepolitikk som fann veg ut av uføret på riksplan. Det var «den arbeidentelassens representantar» som gjekk i brodden og viste veg, og mange av dei hadde stått si fyrste prøve i styringa på lokalplanet.

Me nemnde at ringen blei slutta i 1964. Den nye storkommunen sto fram med stort sett det same geografiske grunnlaget som i 1837. Men noe var nytt – namnet. Ein del av problema og utfordringane var au nye. Og folka sjølv sagt, dei som hadde stafettpinnen akkurat då. Ein del av dei var fjerde eller femte generasjon av pionerane frå 1837.

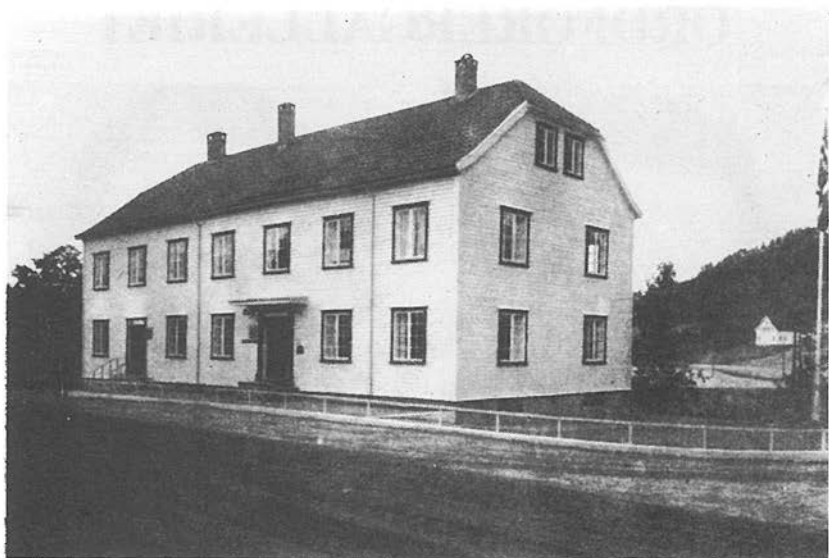
Namnet på ein kommune har lite å seie. Anna er viktigare: Kommunens livskraft. Leiaranes innsats og klokskap. Grepet på styringa.

Evne til å sjå framover utan å miste feste i dagen i dag.

Det vil kome nye tider. Her vil alltid vere ulevde epokar å gå laus på. Planleggarane har alt gått laus på dei.

Ved ein milepel er det vårt ynskje at ikkje minst ungdomen vil gå inn i styringsoppgåvene med iver og glød og vilje til det beste for alle – og med tru på si framtid.

Kj. Å.

*Hægedølene var stolte av kommunehuset då det sto ferdig midt i 1930-åra.
Det var ikkje utan grunn.
Her hadde dei m.a. kommunestyremøta i lange tider.*

ORDFØRERGALLERIET

Nils Johnsen Robstad
(1861-1866, 1885-1890)

Eivind S. Drivenes
(1867-1868)

T. A. Vennesland
(1869-1876)

Endre Moseid
(1881-1884, 1903-1905)

Salve N. Robstad
(1892-1902)

Olaf Vennesland
(1906.1908, 1912-1914)

Aksell Røskeland
(1909-1911)

A. T. Askedall
(1915-1920)

Gabriel Moseid
(1921-1923)

Anders S. Robstad
(1924-1929)

Jørgen Robstad
(1930-1942, 1945-1946)

Ole Jørgensen
(1946-1955)

Sverre Vennesland
(1956-1959)

Otto Heiseldal
(1959-1960)

Engly Lie
(1960-1973)

Tore Robstad
(1974-1975, 1984-)

Ragnar Krogstad
(1976-1983)

Da Vennesla fikk selvstyre for 150 år siden

Av Jørgen Aas

Jørgen Aas

Det er i år 150 år siden formannskapslovene ble innført, og denne begivenheten blir feiret i en rekke kommuner. Også Vennesla skal feire jubileet med en festforestilling i samfunnshuset 7. april.

«Lovene om Formandskaber i kjøbstæderne og paa landet av 14. januar 1837» innførte det kommunale selvstyre og bestemte at det i hver herreds- og bykommune skulle velges et formannskap og et representantskap. Representantskapet var navnet på det nåværende kommunestyre. I 1921 skiftet det navn til by- eller herredsstyre, men nå heter det kommunestyre både i byene og på landet.

Valg på formannskap og representanter ble holdt på høsttinget på Lahelle i Kristiansand 21. og 23. oktober samme år.

Vennesla, Øvrebø og Hægeland var da samlet i et prestegjeld, og navnet var Øvrebø prestegjeld, men hadde hver for seg egne skole- og fattigvesen. Folketallet i de tre sognene var ca. 2250, (vel 800 i Vennesla), men i forholdsvis rask vekst. Det hadde økt med ca. 700 de siste 20 årene.

På tinginget stemte alle utsendingene i de tre sognene for eget formannskap og representantskap i hvert sogn. Den eneste som stemte

mot dette var lensmann Anders O. Lie, Øvrebø. Dette førte imidlertid ikke frem. Det ble valgt to formenn, med varamenn, pluss seks representanter fra hvert sogn, men de tre sognene ble slått sammen til ett formannskapsdistrikt. Først i 1861 ble Vennesla skilt ut som egen kommune, og i 1896 ble Øvrebø og Hægeland delt i to kommuner. Dette varte helt til i 1964 da de tre igjen ble slått sammen til en kommune, med navnet Vennesla.

Det første formannskap besto av sokneprest Pharo og degnen A. J. Røstad fra Øvrebø, fra Vennesla Gunder Gunvaldsen Moseid som var prestens medhjelper og Gunder Gunnussen Vennesland. Fra Hægeland Anders Johnsen Egeland og Christen Andersen Egeland.

Sokneprest Axel Christian Pharo ble den første ordfører. Han var kjøpmannssønn fra Grimstad og hadde vært adjunkt ved Christianssands lærde skole i sju år da han ble utnevnt til sokneprest i Øvrebø i 1837. Han hadde altså bare vært i Øvrebø noen måneder da han ble ordfører, og var 34 år gammel.

Pharo var en røslig kar, streng og myndig, og slo særlig hardt ned på misbruk av sterke drikker. Han var lite diplomatisk og elastisk, og ble slett ikke likt av almuen. Han ble bare 11 år i Øvrebø. I 1846 ble han utnevnt til sokneprest i Fjære og Grimstad, og folks motvilje mot ham kom til uttrykk i en vise som ble skrevet ved hans avskjed.

Til lykke paa din Reise
du stolte Prestmand,
tag godset i din Skeise (karjol, vogn)
og Fruen i din Arm,
reis saa til Grimstad hen,
du aldrig skal faa spørge
vi ønske dig igjen.

Det første formannskapsmøte ble holdt på Sangesland 3. januar 1838. Der ble det bl.a. bestemt at formennene i hver sogn skulle samles «i Fattigvæsenets Anliggender» hver søndag etter gudstjenesten. Når ordføreren ønsket å sammenkalle hele formannskapet ble det gitt beskjed med budstikka, og møtene skulle inntil videre holdes på Sangesland.

På det første møte ble også behandlet forslag fra lensmann Osmundsen og fra Pharo angående tiltak mot overdådigheten ved bryllup, likferder etc., og mot det «overhaandtagende Fylderi».

Dette ble så tatt opp på første møte i representantskapet (herredsstyret) som ble holdt 22. januar, og det ble enstemmig vedtatt å anbefale alle gårdeiere å skrive under på en kontrakt som gikk ut på at slike gjestebud ikke måtte vare mer enn to – høyst tre døgn. Det måtte ikke skjenkes mer enn 36 pottes (nesten 36 liter) vin eller brennevin, og ikke brygges mer øl enn av 1 tønne (140 liter) malt.

Sogneprest Pharo var ordfører fra 1838 til -39, og senere perioden 1842–43. I 1840 ble han avløst av M.P. Smith, bror til Bernt Smith som var sogneprest i Øvrebø før Pharo.

Det første formannskap:

Ordfører Axel Christian Pharo:

30 år den 2. juli 1837. Valgt til ordfører på høsttinget på Lahelle 21. – 23. okt. 1837. Prest i Øvrebø fra 14. mai 1837. – stor og tykk, svært streng og myndig. – Se Kirke og kristenliv i Vennesla side 126.

A.J. Røstad, Degn i Øvrebø.

Gunder Gunvaldsen Moseid. 34 år. Prestens medhjelper i Vennesla.

Gunder Gunussen Vennesland, Vennesla.

Anders Johnsen Egeland, fra Hægeland.

Christen Andersen Egeland, fra Hægeland.

Rekvisita:

Talglys (stearin. (Parafinlampe var ikke i bruk. Lampeglasset kom først midt i 1800.)

Protokoll og et par løse ark til å notere på, helst litt gullig, linjert papir. (Den første papirmaskin i Norge kom først i 1838.)

Penn og blekkhus.

En skål (askebeger) nokså stor, gammeldags, og noen tynne trepin-
ner (fidibuser) til å tenne piper med.

Et par gamle krumpiper.

1 pott = nesten en liter.

1 anker = 40 potter.

1 tønne = ca. 140 liter.

Første formannskapsmøte i Øvrebø prestegjeld 3. januar 1838

Pharo: Ja, jeg har på forhånd innskrevet i protokollen: «År attenhundreogåtteogtrediven den 3. januar var Øvrebø prestegjelds formænd første gang samlet på Sangesland, hvor da følgende sager blev afhandlet.»

Sag nr. 1 gjelder samling av formandskabet. Der mener jeg at når det gjelder fattigvæsenets anliggender bør de to formenn i hvert sogn komme sammen hver søndag efter gudstjenesten. Ellers vil jeg sammenkalle formandskabet når jeg finner det fornødent.

A.J. Egeland: Det bli vel å gje melding te oss formenn gjennom budstikka då?

Pharo: Ja, jeg har tænkt på dette. Budstikken går fra Øvrebø prestegård til Røstad, og derfra vekselvis til Egeland og Drivenes. Den av de sistnevnte gårde hvortil budstikken kommer først, besørger den videre, og den formann som sist får budstikken bringer den med tilbake når formannskabet samles.

Blant dem som var formannskapsmedlemmer fra 1838 var Gunnar Eike-land (t.v.) og Georg Viksnes.

G.G. Vennesland: Me bør vel få varsel i god tid, slig at me ikkje bestemme no anna for mødedaen, elle kan forandre det, dersom me skolle ha gjort none andre avtale på forhånd.

Pharo: Ja, skulle det ikke klare sig med fire dagers varsel.

Flere: Det må være nok, det må klare seg etc.

Pharo: (dypper pennen og gjør noen notater): Og den som måtte være forhindret fra at møte, må uoppholdelig varsle sin varamann. Og stedet for møderne bør vel fortsatt, ihvertfall inntil videre, være her på Sangesland.

G.G. Moseid: Ja, det er vel mest rimelig, ettersom det ligge omtrent midtveis mellom oss som bu i Vennesla, og dei som bu i Hægeland.

C.A. Egeland: Ja, me kan vel være samde i det? (tilsluttende mumling fra de andre)

Pharo (gjør noen notater): Så har vi sag nr. 3 – valg av kasserer og regnskabsfører ved kirke, skole og fattigvæsen. Det skal velges en innen formandskabet. Har nogen et forslag?

A.J. Røstad (etter en liten pause): Æ meine sognepresten skolle være

Det første formannskap i Vennesla har nettopp avsluttet sitt møte. De som spilte var (fra venstre) prost Torodd Evjen Oljen, Gunnar Eikeland, Georg Viksnes, Bernt Kvarstein, Oddvar Vennesland og Steinar Gauslaa.

sjælskreven te dette. Han må være den som he best innsikt i deiiane sagane.

Pharo: Ja, formelt skal der stemmes over dette. Er der noen andre forslag? (taushet) Da setter jeg det under votering. De som er enige i forslaget tilkjennegir det ved at rekke en hånd i veiret. (Alle fem rekker hånden i været) Det er vedtaget. (Noterer litt og blar i papiret)

Så har vi sag nr. 4. Her har jeg modtaget et forslag fra lensmann Osmundsen. Dette må forelegges representanterne i samlet møde, som jeg har tenkt å foreslå avholdt den 22. denne måned. Jeg vil lese forslaget fra lensmann Osmundsen. (Laser brevet. De andre nikker litt av og til.)

Til Øvrebøs formandskab

Til at behandle på representantskapsmøte den 22. januar 1838 tillader jeg mig at fremsette følgende forslag.

Før at indskrænke de ved brylluper, barseler og ligfærder hidintil brugte ødsle og tidspillende selskaber der i høyeste grad er skadelig

for sædeligheden, helbredden og økonomien er det at vi undertegnede Øvrebø prestegjelds formend og representanter hermed samstemmigen erklærer at have indgået med vor underskift forbinder os og vore husfolk at oppfylde efterstående

Contract

I intet selskab som holdes af os, det være bryllup, barsel, ligfærd eller andet, må for eftertiden anvende eller forbruge mere end 36 – sex og trædive – potter vin eller brændevin til sammen, og øl av 1 – een – tønde malt.

Intet selskab må vedvare længer end 2 – to – eller i høieste 3 – tre – døgn, og det skal ansees som bevis på bedre sans for det gode og riktige for enhver som afkorter noget i den herved angivne længste tid.

*Ærbødigst
Anders Osmundsen Iglebekk
(lensmand)*

(Etter en liten pause fortsetter Pharo) Ja, dette var altså forslaget fra lensmannen. Selv har jeg jo kun været prest i Øvrebø i noget over 7 måneder, men det er lenge nok til at se hvordan det er fatt. Jeg kommer selv, som neste sag, til at fremme et forslag angående innskrenking av det overhåndtagende fylderi. Men forslaget fra lensmannen gjelder spesielt udskeielserne ved selskabelighet. Jeg vil gjerne høre hva de ærede formenn har at si til denne sag. (Etter en liten pause rekker A.J. Egeland halvveis en hånd i været).

Pharo (nikker mot ham): Anders Johnsen Egeland.

A.J. Egeland: Ja, det er nok ikkje så lett å få folk te å begje med festing og drikking, men det skolle ikkje være nautent å tulle i sæ så uhorvelig mykje. Æ he hørt at det kan bli brygga opp te seks tønne øl og skjenka 6–8 anker brennevin i ett brullaup. Det bli jo 300 potte brennevin hell meir. Dei brønne folk som krettur.

(G.G. Moseid rekker forsiktig opp hånden)

Pharo: (nikker) Gunder Gunvaldsen Moseid.

G.G. Moseid: Ska en se på drikkinga i det heile tatt så må en vel seie at der ikke er så mange som ligge onne for brennevin i det dag-

lige, men udskeiingane med bröllop og lignanes kan være store, og det finnes nok andre udskeiinge au. Kan en få gjort noe med det? **Pharo:** Jeg mener man må slå ned på all ulovlighed med den største strengthed. Den nye loven om salg og skjenking av brennevin fra 19. januar i fjor har nok hjulpet, men slett ikke nok. Jeg ved at det foregår adskillig ulovlig udskjænkning, f.eks. ved auktioner. Hjemmebrenning er nok en av årsagerne, og det var en stor feil av Stortinget som i 1816 gav tilladelse til bønder med matrikulert jord rett til å brenne brennevin. All hjemmebrenning burde på ny forbydes.

A.J. Robstad: Ja, heimebrenning er såmenn ikkje av det gode, men elles er ju brennevinet billig å få kjøpt i Kristiansand, og når folk er i byen he de titt reine lass med brennevin med seg heim. Det er ikkje fritt for at de smage på lasta på heimveien au. Det er et under at det ikkje skje fleir ulykke når en tenke på den forfatning veien er i.

C.A. Egeland: Det æ tykke er verst er den påvirkning og den fristelse ungdommen bli utsett for. Å se ungdom full på kjørkebakken, ja te og med inne i kjørka, er skammelig og forferdelig. Me ser ju au av og te at ungdom i frå andre sogn møde opp med flaska på lomma. En uskikk er det au at folk gjenge og slenge ette veiane attmed kjørka te langt udpå kvelden en prekensøndag. Men der er ein ting, me kan vel ikkje tvinge folk te å skrive onne på denne kontrakten?

Pharo: Tvinge nogen kan vi nok ikke, men når alle formenn og representanter skriver under, skulle det undre mig meget om ikke de fleste, ja kanskje alle gårdene vil følge efter.

G.G. Vennesland: Men sjæl om folk skrive onne, he me då noen kausjon for at de vil holde kontrakten?

Pharo: Jeg har talt med lensmann Osmundsen også om dette. Vi mener kontrakten må inneholde flere punkter, med bl.a. meldeplikt når noen bryder kontrakten, samt passende bøder for de skyldige.

Når nogen kommer til kunnskab om at nogen har brutt kontrakten, skal det meldes til formandskabet. De skal da undersøge de nærmere omstendigheder med det samme, og derefter affordre den skyldige den mulkt som han efter forseelsens art og de øvrig tilstedeværendes mening bør erlægges – fra 10 til 50 spesiedaler, alt efter overtredelsens grad og overtrederes betalingsevne. Dersom nogen nekter at betale skal formannskabet prøve å få dem dømt ved politirett.

Videre bør kontrakten inneholde et punkt om at den som skriver under ikke senere har anledning til at trekke sig, og at de som selger eller overdrar sin gård til nogen anden skal forbinde vedkommende til at underskrive denne kontrakt. Hva har det ærede formandskab at bemerke til disse ting?

G.G. Vennesland: Æ tykke det er verd å prøve, for alle må vel være enig i at forholdane er ille mange plasse. Æ vil foreslå at me slutte oss te framlegget, og gje det vår anbefaling til representantmødet.

De andre: Støtter det.

Pharo: Ingen som har modforslag – så ansees det som vedtaget (noterer). I tilslutning til dette mener jeg at vi må treffe tiltag mod det overhåndtagende fylder i sin almindelighed. Det må være enhver formands og representants ufravigelige plikt å melde til formandskabets ordfører alle som bryder loven av 19.1.37 om salg og skjenkning av brennevin, og at det skal være bøder for at undlade dette. Det påligger formandskabets ordfører uopholdeligen at melde dette videre til øvrigheden, og at denne får mulkt om han ikke gjøre det.

Det er min mening at vi må gå frem med den største strengheid. Det nytter ikke at se mellom fingrene på overtredelser, eller ta med silkehansker på overtrederne. Bemerkninger til dette?

A.J. Røstad: Det kan ikkje være noe å udsette på det. Loven er ju te for at han ska øveholdes. Og drikken er en uløkke både for ungdommen og for mange heime, med leven og slagsmål. Æ æ enig med sognepresten.

Pharo: Den nye loven sier også at «Den som i beskjenket tilstand lader sig finne ved kirke, på tinget, ved auktion eller offentlig forsamling, bøder en spesiedaler, og at lensmannen bøder det dobbelte hvis han venter mer end tre uger med at melde fra.

A.J. Egeland: Ja, loven er streng nok, og æ må au være enig med presten i at me ikkje må være for slappe.

G.G. Vennesland: Det er støtta.

Pharo: Andre bemerkninger – hvis ikke blir sagen tatt opp i representantmøde den 22. dennes. – Dette var siste sag, og jeg vil nå skrive ferdig protokollen, som formendene så må være vennlige at undertegne (begynner å skrive).

(Et par av representantene finner frem tobakkspiper. G.G. Vennes-

land tar en stikke som ligger på skålen, stikker den inn i lysflammen til den tar fyr og begynner å patte på pipen.)

C.A. Egeland: Du he kje fått dæ det nye, fyrstikke de kalle det.

G.G. Vennesland: Jau, æ kjøpte none stykke då æ va i byen sist haust. De he ju bjønt å lage de på fabrikk nå, så etterhvert bli de vel billigare.

A.J. Røstad: Ja, verden gjenge framøve, men de skal være så farlige seie de, kan ta fyr a sæ sjæl, hvis du he de i lomma.

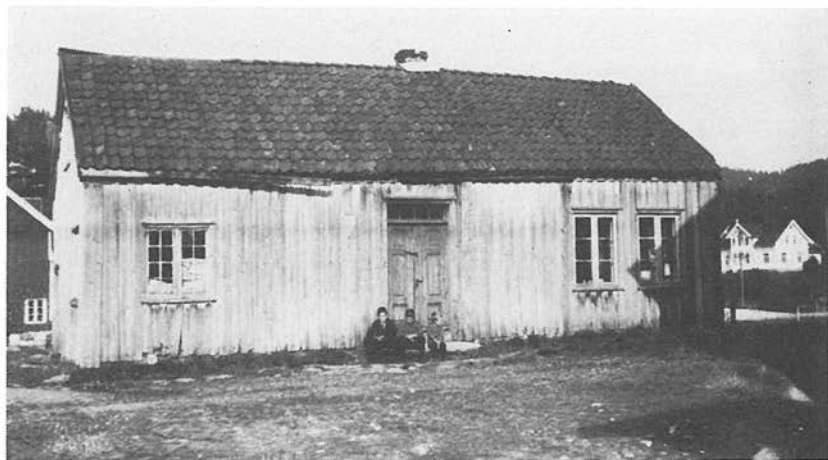
G.G. Vennesland: Ja en må ha de i jerndåse, og helst ikke samla. De kjeme nok aldri te å bli alminnelige.

A.J. Egeland: Nei, men de kan være greie å ha hvis varmen skolle gå ud. Nå vinterstid må en jo fyre rundt i alle fall, men sommårstid kunne det nok være greit å la elden gå ud iblant, og du vett, he en kjørr never og tøre, så ska det bare ei einaste fyrstikke te å få det te å brenne. Så æ tru nok det ville lønne sæ. En spare på veden, vet du.

C.A. Egeland: (henvendt til Moseid). Kossen var det å kjøre øve Drivenesheia i dag?

G.G. Moseid: Jau, du vett, det gjenge tolig greit om vinteren, når en kan kjøre vannane, og det ikke er for møe snø. Men du veid hossen det kan være andre årstie i Kjåkleiv og Driveneskleivane. Før den siste udbedringa for to-tri år sia va det rett og slett livsfarlig å kjøre der.

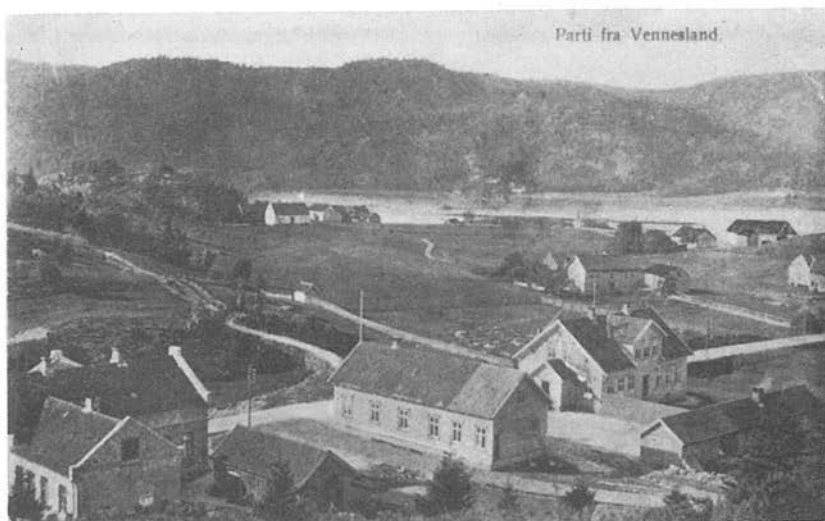
G.G. Vennesland: Ja, det bli nok aldri noen storferdsel på den veien.

Etter at Vennesla ble skilt fra Øvrebø og Hægeland i 1861, ble det første herredsstyremøte holdt på Kvarstein skole. Denne skolebygningen, som lå i Nabbesvingen ved Høyland, måtte rives da Setesdalsbanen ble bygget i 1890-årene. Siden ble møtene holdt på forskjellige steder. Omkring århundreskiftet, eller like etter, ble møtene holdt i klokkergården på Vennesla, den som ble flyttet i 1950-årene og nå er en del av Klokkerstua barnehage. Senere var møtene i Zoar, som vi har bilde av her. Dette bygget hadde alt da sett sine glansdager som skolehus for Vennesla krets, og nå var et kristelig forsamlingslokale.

Denne bygningen lå på vestsiden av veien ved Vennesla kirke, ved den gamle Støaveien. Den ble revet i slutten av 1920-årene, og hovedbygningen som den hørte til ble revet i 1960-årene i forbindelse med utvidelse av kirkegården.

De som sitter på trappa kan vi ikke kjenne på dette bildet, men det er Aage Wennesland, Sverre Vennesland og Olav Vennesland. Sverre, som senere ble ordfører i Vennesla, og banksjef i Oddernes Sparebank, er gått bort, men de to andre, som hver på sine felt har gjort sin innsats i Vennesla, er fremdeles i virksomhet. Bildet er trolig tatt for vel 60 år siden.

Dette bildet, gjengitt fra et gammelt prospektkort, må være tatt fra Vardeheia nord omkring århundreskiftet. Til venstre i forgrunnen ser vi det første meieriet i Vennesla. Grunnstammen i dette bygget står ennå, og huser forretningen «Spar». Midt på bildet det første ungdomslokalet som brant ned for nokså lenge siden, og til høyre for det gamle Vennesla skole, som også var «børnehjem». Bygningen står der ennå. I bakgrunnen de gamle Vennesla-gårdene.

Like bak skolen ser vi gården «Der heime», med Zoar like til høyre for hovedhuset.

I 1935 sto det første herredshuset i Vennesla ferdig. Det lå på tomte hvor postkontoret nå holder til. Huset kom på 50 000 kroner, men en skal huske på at lønningene var annerledes da. En industriarbeider tjente omkring 50 kroner uka. Herredshuset fikk møtesal, kontorer for formannskapssekretær; herredskasserer, Vennesla Elektrisitetsverk, trygdekonto; bibliotek og helsesøster. I kjelleren offentlig bad, noe som var meget populært i en tid da en forsvinnende liten del av befolkningen hadde egne bad.

Men bare vel 13 år senere, om kvelden 6. januar 1948, sto herredshuset i flammer. Boksamlingen og mye verdifullt arkivmaterieell gikk tapt. Bare badet i kjelleren kunne restaureres og tas i bruk igjen. Kommunen måtte igjen ut på «legd», og først i januar 1954 kunne det nye, og nåværende herredshus innvies. De fleste kontorer var tatt i bruk et par år tidligere.

VENNESLA

Du blundet en gang gjennom lange år
i dypet av is og sne.

Du våknet omsider til brus av vår,
til bulder fra hav og bre.

Du var ikke Vennesla den gang som nå,
men fjellene sto igjen.

I revnene samlet seg Otterå,
og bygda ble skapt av den.

Og isbreen smeltet og havet sank,
men fjellene sto der enn.

Imellom lå fjorden så blå og blank
mens tusener år gikk hen.

Så leket det laks under Vigelandsfoss
– og dyr i den dype skog,
og siden så ga du en plass for oss,
med jordbrunn for grev og plog.

Du huset nok hulder og tuss og troll
før mennesket fant herinn,
men furuer grodde i grus og mold,
og granene sang i vind.

Og fossene bruste nok veldige da,
før noen fikk temmet dem.
Kun gudene ante det, Vennesla,
at du skulle bli vårt hjem.

Det gnistret av lyn over Vennesla,
og tordenen smalt mot fjell,
mens mannen gikk stundesløs til og fra
sin skog og sitt fossevell.

Det gnistrer av temmede lynblink i dag,
og fossene går i moll.
Men skogene suser i sørlig drag,
og jorden gir tusen fold.

Turbinene synger i dag en sang
om velstand og liv og vekst.
Men skogene nynner: Det var en gang
at sangen var uten tekst.

I dag klinger sanger fra li og til elv,
det bygges fra fjell til foss.
For fremtidens Vennesla rår vi selv
- dens fremtid blir skapt av oss.

Jørgen Aas

Rasulykka på Saga i 1864 og familien som ble rammet

Av Orvin Sagedal

Orvin Sagedal

Saga ligger øst for Otra og nederst i Vennesla ved grensa til gamle Oddernes Kommune. Før den første brua kom ca 1888 var her fergeplass fra Saga og over til øvre Mosby. Det var ikke vei fra Saga og nedover øst for Otra. På vestsiden var mer framkommelig.

I 1856 kjøpte Hans Jensen en liten eiendom av sin far på Saga. Med på kjøpet fulgte hus, fergen og halvparten i en båt. Eiendommen het Ljåfallet og lå like sør for Oksåsen. Hans Jensen overtok nok som fergemann på denne tida. Han var født 1822 som eldste sønn til Jens Ommundsen Saga. Jens Ommundsen var født 1797 og var sønnesønn til Gunvald Torkellson som kom fra Skau-Skau inne ved Sagevannet. Kona til Jens Ommundsen var Gunnborg Hansdatter, født 1803 som datter til Hans Hanson, Frikstad Iveland.

Hans Jensen var i juni 1848 i Evje prestegjeld og ble viet til Anne Knutsdatter Fjermedal. Hun var født 17/9-1820 og var datter til Knut Aslaksen og Anne Asbjørnsdatter Fjermedal. Anne Knutsdatter ble konfirmert 1/11-1835. Hun var en av konfirmantene som presten ga best karakter.

Det ser ut som Hans og Anne bodde på Vetrhus i Fjermedalen den

første tida de var gift. Deres første barn, Anne Hansdatter, ble født der i 1849 og døpt av presten i Evje.

Så har de nok bodd på Saga ei tid, for sønnen Jens ble født der 1850.

Sønnen Knut ble født på Fiskå i Oddernes 1852. Foreldre sagmester Hans Jensen og Anne Knutsdatter. Det var den gang sagbruk på Fiskå og Hans Jensen har nok arbeidet der.

De andre barna i dette ekteskapet ble født på Saga.

De opplysningene en kan finne om Hans Jensen tyder alle på at han var strevsom og pliktoppfyllende. Da han ble konfirmert 1837 fikk han attesten: God kunnskap og flid.

I 1864 hadde Hans og Anne disse barna:

1. Anne født	14/3-1849. Konfirmert 27/9-1863
2. Jens født	28/8-1850. Konfirmert 2/10-1864
3. Knut født	22/3-1852.
4. Gurine født	1/5-1854.
5. Hans Jørgen født	7/9-1856.
6. Ole Andreas født	1/7-1858.
7. Karen Helene født	1/7-1860.

Det jordstykket Hans Jensen kjøpte er brattlendt. Og det er leire i undergrunnen. Huset lå under bakken der hvor Sødalsveien går nå. Nedenfor går elva. På denne tida var landingsplassen for ferja litt lenger nord, mellom dampskipsbrygga og steinbrygga.

Mandag den 5. desember 1864 hendte så den verste ulykka som en kjenner til har rammet nedre Vennesla. Det kom et skred oppe fra bakken og førte huset ut i elva.

På denne tida kom Kristiansands Stiftsavis ut to ganger i uka, onsdag og lørdag.

Onsdag den 7. desember 1864 sto denne beskrivelse av ulykka i avisen: «Ved færgestedet ved Mosby – 1 Mil fra Byen – hændte i mandags en meget sørgelig ulykke. Paa østre Side af Elven ligger flere Småpladse, hvis Besiddere søge sitt Udkomme som arbeidere ved de i Nærheden liggende større «Sagbrug; deres Jordvei er meget liden og de Flestes strækker sig opover den bratte Fjeldside. En af disse Pladse, Saugen Kaldet, tilhørte den ved Færgen ansatte Mand Hans

— Ved Færgestedet ved Mosby — 1 Mil fra Byen — hændte imandags en meget sørgelig Ulykke. Paa østre Side af Elven ligger flere Smaapladse, hvis Besiddere søge sit Udkomme som Arbeidere ved de i Nærheden liggende større Sagbrug; deres Jordvei er meget liden og de fleste strækker sig opover den bratte Fjeldside. En af disse Pladse, Saugen kaldet, tilhørte den ved Færgen ansatte Mand Hans Jensen; hans Kaar vare ringe uagtet hans Stræbsomhed, thi han havde Hustru og 7 Smaabørn at forsørge. Kl. 2 om Eftermiddagen, medens Konen og de 3 af Børnene syslede i Værelset og Manden med det yngste Barn befandt sig i et Kammer ved Siden af, løsnede Jorden øverst paa Fjeldet ret op for Huset og styrtede i stedse forøget Masse og med saadan Voldsomhed mod dette, at det knustes aldeles og forsvandt i Elven, der efter det sidste stærke Regn og efter de opløste Snemasser er bleven høi og strid. Manden og Barnet, der var med ham, kom ud af Huset og frelstes — paa hvilken Maade, ved han ikke selv rigtig at angive; men Hustruen og de 3 Børn forsvandt sporløst tilligemed det ældste Barn, en 15aars Pige, der var i Nærheden af Huset, da Ulykken indtraf, men som styrtede til i sin Angest og reves med af Jordmasserne. Enkelte Ting af Bohave ere senere opfiskede af Elven; men Eigene af de Forulykkede, med Undtagelse af den ældste Datters, have endnu ikke været at opdage.

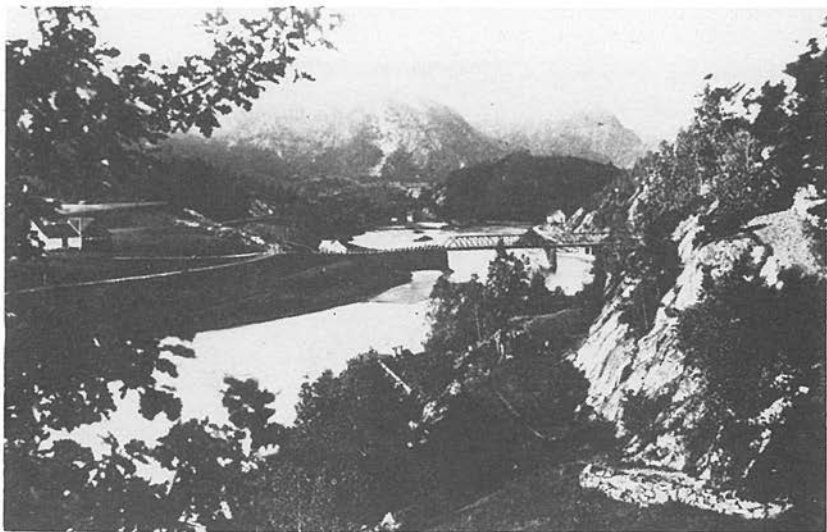
Jensen, hans kaar vare ringe uagtet hans Stræbsomhed, thi han havde Hustru og 7 Smaabørn at forsørge. Kl. 2 om Eftermiddagen, medens Konen og de 3 af Børnene syslede i Værelset og Manden med det yngste Barn befandt sig i et kammer ved Siden af, løsnede Jorden øverst paa Fjeldet ret op for Huset og styrtede i stedse forøget Masse og med saadan Voldsomhed mod dette, at det Knustes aldeles og forsvandt i Elven, der efter det sidste stærke regn og efter de opløste Snemasser er bleven høi og strid. Manden og Barnet, der var med ham, kom ud af Huset og frelstes – paa hvilken Maade, ved han ikke selv rigtig at angive; men Hustruen og de 3 Børn forsvandt sporløst tilligemed det ældste Barn, en 15 aars Pige, der var i Nærheden af Huset, da Ulykken indtraf, men som styrtede til i sin Angest og reves

med af Jordmasserne. Enkelte Ting af Bohave ere senere opfiskede af Elven; men Ligene af de Forulykkede, med Undtagelse af den ældste Datters, have endnu ikke været at opdage.»

De som mistet livet var: Konen Anne, barna Anne, Gurine, Hans Jørgen og Ole Andreas.

Presten skrev i kirkeboken: «Samtlige fra No 1 til 5 inclusive anførte Døde, Moder og 4 Børn, omkom ved Jordskred, ved hvilket de Alle bleve førte ud paa Torrisdalselven, og der, som antages, begravet i Dyndet. Efter megen Søgen lykkedes det at udgrave Anne, Gurine og Ole. Moderen og Barnet Hans vare den 8. Januar ikke gjenfunden. Vaaningshuset, hvori No 1, 3, 4 og 5 vare, blev ligeledes af Jordskreden i et Øieblik ført ud paa Vandet, og der begravet i Dyndet. Faderen Hans Saugen med sit yngste Barn blev paa en ham, efter eget Sagen- de, uforklarlig Maade reddede. Moderen Anne No 1 og No 5. Barnet Hans Jørgen gjenfunden i April ved Strays Bommen.»

Sønnene Jens og Knut er ikke nevnt i forbindelse med ulykken, så de har nok ikke vært hjemme.

Fra nåværende Saga Terrasse. I huset på nordsiden av brua var det kafe til i 1920-årene. Det ble flyttet i 1936 el. 1937. Plassen ble kalt «Fjellet». På sørsiden av brua ligger ferjestedet med huset Bakken hvor familien flyttet til etter ulykken.

Hans Jensen fortsatte som fergemann. Sammen med sine tre gjenværende barn flyttet han over elva til Øvre Mosby. Der leide han hus, var husmann uten jord. Ved folketellingen 1865 finner vi på Øvre Mosby: Enkemann Hans Jensen. Færgemann, husmann uten jord.

Jens Hansen, hans sønn 15 år.

Knud Hansen, hans sønn 13 år.

Karen Helene, hans datter 6 år.

Knud Hansen ble konfirmert i Oddernes den 7/10-1866.

Karen Helene ble også konfirmert i Oddernes. Hennes konfirmasjon var 11/10-1874.

Den 3/7-1868 inngås ekteskap mellom enkemann Hans Jensen 45 år og pige Anne Torjesdatter 40 år. Anne Torjesdatter var født på Loland i Øvrebø 5. oktober 1828. Hennes foreldre var Torje Torjesen og Eli Hansdatter. En bror til Anne het også Torje Torjesen og bodde på Øvre Mosby. Han var kjører, drev med to hester og hadde tjene-stegutt.

Jon Holte i midten, Jørgen Sagedal til høyre. (Far til Arnfinn og onkel til Orvin Sagedal.)

Den 7/4-1870 fikk Hans og Anne en datter som ble døpt Anne Gurine.

Ved folketellingen 1875 var denne familien på Øvre Mosby: Færgemand Hans Jensen. Hustru Anne Torjesdatter. Karen Helene og Anne Gurine.

Hans Jensen døde 6. september 1883. Datteren Karen Helene ble den 10/10-1879 viet til ungkar og brugsarbeider Tønnes Johnsen, Vigeland. Han var født 1855. Tønnes leide plassen Holtet under Vigeland og de bosatte seg der.

Ved folketellingen år 1900 var Karen Helene enke og bodde i Holtet med fem barn. Barna var: John, Hans, Bernt, Helga og Oskar. De tre eldste var i arbeid. John var gift og bodde med kona i Holtet. Karen Helene var husmor og dagarbeider.

Ved samme folketellingen år 1900 finner vi på Grovane i Vennesla banevogter Torvald Sørensen Robstad, født 1873 i Iveland. Hustru Anne Gurine Hansdatter født 1870 i Oddernes.

Torvald Robstad kjøpte senere huset på «Ferjestaen» Øvre Mosby og bodde der med familien. En av døtrene forteller at Anne Gurine i sin ungdom var med på å ferge over elva. Hun har vært ca. 18 år da brua ble ferdig. Torvald Robstad var bror til ordfører Anders Robstad i Vennesla.

Barnebarn til Karen Helene forteller at hennes to brødre, Jens og Knut, bosatte seg en i Kristiansand og den andre i Lillesand.

Ljåfallet på Saga, hvor ulykka hendte, har senere hatt mange eiere. I 1889 var svoger til Hans Jensen, Torje Torjesen eier.

Fram til noen år etter siste krig var jordstykket dyrket. Det var så en som kjøpte det og forsøkte å bygge hus i bakken. Men leirbunnen var for ustabil, så han måtte gi opp byggingen. Nå er jordstykket grodd til med trær omkring murene som ble satt opp.

Karen Helene levde som enke i Holtet til hun døde først i 1920 årene. Den siste tida satt hun i et rom i uthuset og sydde votter som ble brukt i arbeidet på Vigelands Brug.

Hennes eldste sønn, John var gift med Karine fra Dalen på Vikeland. Han kjøpte et område i Naudeskaret på Vikeland og bygde hus der. Dette kalte han Solly. Og han skrev seg for John Solly. Han arbeidet på Vigelands Brug.

Holtet, Vikeland.

Huset lengst til venstre er Holtet. Bedehuset i midten. Lengst til høyre ligger Høidals forretning, uthuset lengst til venstre.

Hans reiste til Amerika i ung alder. Familien i Norge kjenner ikke til hvordan det gikk for ham.

Bernt overtok leiekontrakten på Holtet og arbeidet det meste av tida på Vigelands Brug. Han var gift med Marie født Skovly fra Ålefjær. De hadde 5 barn som alle ble gift og selv har barn. Helga var gift med Vilhelm Bronebakk. Hun døde tidlig. De hadde en sønn som er gift og har barn.

Oskar døde som ung. Det blir fortalt at han var i marinen da han fikk spanskesyken og døde. Han kom hjem i kiste med det norske flagg rundt.

Agder Historielags Sommerstevne 1987

Den 30. august 1987 var Vennesla samlingsstedet for lokalhistorikere fra begge Agderfylkene.

Vennesla historielag var vertslag for det årlige sommerstevnet for Agder Historielag.

Stevnet begynte med gudstjeneste i Vennesla kirke. Res. kapellan Terje Bestul forrettet og ønsket de tilreisende gjester velkommen. Etter gudstjenesten var det en orientering om kirkens historie ved kateket Gunnar Kile.

Den nåværende kirke er bygget i 1830, og er derfor ikke særlig gammel i den store sammenheng. Likevel var det interessant, selv for en innfødt å få et innblikk i historien omkring den vakre altertavlen, som skriver seg fra 1600 tallet.

Ellers fikk vi se noen av de gamle klenodier som kirken er i besittel-
se av. Blant annet en meget gammel og gedigen bibel som er skjenket kirken av Vigeland Brug. (Bibelen har tilhørt Vigeland Hovedgård.)

Stevnet fortsatte i Vigeland Brug's Festivitetslokaler. Formannen i Vennesla Historielag ønsket stevnedeltakerne velkommen. Han poengterte at i det videre program skulle deltakerne få et innblikk i de grunntrekk som har bidratt til en utvikling i retning av en moderne industrikommune. Nemlig fossekraften, skogen og utviklingen i samferdselen. Av den grunn var det naturlig å legge endel av stevnet til Vigeland Brug.

Tidligere direktør ved Vigeland Brug Kåre M. Engenes fengslet de 150 stevnedeltakerne med sitt kåseri om livet ved Hovedgården, laksefisket og utviklingen ved bruket fra den spede begynnelse på 1600

Vigeland Hovedgård august 1987. Gården er bygget i 1840-årene og ble tatt i bruk i 1847.

tallet og frem til dagens moderne aluminiumsfabrikk. Før omvisningen i hovedbygningen på Vigeland Hovedgård serverte våre samarbeidspartnere, Vennesla Husmorlag, varm mat for stevnedeltakerne.

Harry Arntzen ledet oss i allsangen. Et innslag som bidro til hygge og feststemning.

Dagen ble avsluttet med en tur med Setesdalsbanen.

For mange ble dette et hyggelig gjennsyn med banen. Tidligere tiders reiser til Byglandsfjord dukker opp i erindringen, og deltakerne utvekslet reiseminner under turen.

Ved ankomsten til Beihølen orienterte formannen i Setesdalsbanens Venneforening om bakgrunnen for byggingen av Setesdalsbanen og om fremtidsplanene for museumsbanen.

Stevnet ble avviklet i strålende sensommervær – noe som bidro sterkt til et, vi får håpe, vellykket arrangement.

Arrangementskomiteen vil benytte anledningen til å takke følgende for velvillig medvirkning: Vennesla menighetskontor, Vigeland Brug, Vennesla Husmorlag, Foreningen Setesdalsbanen.

*Fra sommerstevnet 30. august. Før avreise med Setesdalsbanen.
Grovane stasjon.*

*På Beihølen – endepunktet for Setesdalsbanen pr. 1987.
Formannen i stiftelsen Setesdalsbanen, Torjus Stavenes orienterer om
framtidspanene for museumsbanen.*

Bodil Dyb Wedeld

ATTGRODDE VEGAR

Køyr varsamt
på attgrodde vegar
for der ligg kvardagssoger
gøymde i hjulspora

Groblad og mose
kryp saman for å verne
fotefar
frå ei som sprang i glede
frå ein som motlaus bar tung bør
Skrøpelege vekstar
dekker spor frå kjerrehjul
som skar djupt i grus
under langsam ferd
mot kyrkjegarden

stega etter flokken som følgde
knasa stein
flytta sand og leire
– litt

Sorg er trødd ned
takksemd óg –
Alle gav sitt merke
gøymt nå
er der likevel
og klungerkjerra
klorar seg trutt lenger inn
frå grøftekanten
Vernar på sin måte
det som var
og ennå er –

Minneord over Arnfinn Sagedal

- *Arnfinn Sagedal arbeidsfelt og interesser var omfattende, men i Vennesla Historielag er det spesielt historikeren vi vil minnes.*
- *Han var Vennesla Historielags første viseformann.*
- *Han var en flittig bidragsyter til våre årsskrift.*
- *Han ledet Vennesla Historielags første bygdekveld på Museums-tunet, og la grunnlaget for den suksess disse sommerfestene er blitt.*
- *Han arbeidet med en systematisk historisk oversikt over husmannsplassene i Vennesla, spesielt de som er tilknyttet Vigeland Hovedgård. Dette arbeid fikk han dessverre ikke fullført.*
- *Men historikeren Arnfinn Sagedals største verk er boken Sølvtråden. Her skildret han bygda og folket og knyttet dens skjebne og bygdas utvikling til elva. Oтра har gitt grunnlaget for vekst og velstand i Vennesla, og derfor betraktet Sagedal Oтра som en sølvtråd i bygdas historie og ga boka navn etter dette.*
- *I Arnfinn Sagedals liv har den historiske interesse vært en i sølvtråd? Hans engasjementer forøvrig fikk aldri lov til fullstendig å ta luven fra den omfattende interessen han hadde for lokalsamfunnet i nåtid og fortid.*

- *Det verk som ble resultatet av denne interesse vil for alltid stå som et minne over Arnfinn Sagedal.*
- *De bøker og opptegnelser som er kommet fra hans hånd vil nåtiden og framtiden kunne studere, og vi i Vennesla Historielag takker Arnfinn Sagedal for denne rike mulighet til å bevare for fremtiden viktige deler av Venneslas historie.*
- *fred over Arnfinn Sagedals minne.*

Presentasjon av Vennesla Historielag

Laget er stiftet 13. oktober 1983

STYRET:

Formann: Olaf Ingebrethsen
Nestformann: Sylvi Egelandssaa
Kasserer: Åse Fjermedal
Sekretær: Torvald Hellum
Styremedlemmer: Olai Eikeland
Arnfinn Sørensen
Harry Arntzen
Kristian Hodnemyr
Arne Krogstad

Lagets adresse: Vennesla Historielag
Storevollhei
4700 VENNESLÅ

Årsskriftet for siste år fås kjøpt hos Vennesla Bokhandel og hos formannen, Olaf Ingebrethsen.

Priser: 1984 – kr. 10,00. 1985 – kr. 20,00. 1986 – kr. 30,00.

Samferdselskriftet «He tåge pebe?» fås kjøpt hos Vennesla Bokhandel og hos formannen. Pris kr. 40,00. Det er verd å merke seg at «He tåge pebe?» var en formidabel salgssuksess, faktisk den største i Vennesla Bokhandels historie. Opplaget var på nærmere 2.000. Det betyr at boka er å finne i over halvparten av husstandene i hele Vennesla.

Laget har for tiden, oktober 1987, mer enn 190 medlemmer. Kontingenten er p.t. kr. 30,00 og vi ber deg kontakte sekretæren for innmelding – med adresse: Masta, 4640 Søgne – tlf. 50 228. Hjertelig velkommen som nytt medlem!

ÅRSSKRIFT NR. 1 - 1984

Innhold

Forord - «For første gang!» av Historielagets formann, Egil Lie	s. 3
Treskegrøftene av Olai Eikeland	s. 5
Eit gammalt bumerke fra Verås (skal være Ravnås) - Historielagets nye emblem av Olav Skisland	s. 14
«Fjellmannsvegen» av Arnfinn Sagedal	s. 16
Hjuring i gamle dager av Britt Amundsen, Siv og Jorunn Grosås	s. 20
Kvarstein Teglverks Interessentskab av Arnfinn Sagedal	s. 23

ÅRSSKRIFT NR. 2 - 1985

Innholdsfortegnelse

FORORD

av Historielagets formann, Egil Lie s. 5

SØKKINGFISKE

av Olav Jortveit s. 7

VASKEPLASSER I VENNESLA

av Toralv Askedal s. 11

OM TØMMERFLØTINGA I ELVA OG FJORDEN

av Trygve Jortveit s. 17

SETESDALSBANEN OG KRAFTUT- BYGGINGEN I NEDRE DEL AV OTRA

av Knut John Bakkens. 59

RADIKALISME OG REPUBLIKK

av Stein Tveite s. 74

Innholdsfortegnelse

FORORD av Thorvald Hellum	s. 4
HUNSFOS FABRIKKER 100 ÅR av Egil Flaatin	s. 7
HUNSFOS I MELLOMKRIGSTIDA av Stein Tveite	s. 13
HUNSFOSMINNER av Georg Viksnes	s. 24
LITT OM VENNESLA-DIALEKTEN av Olav Jortveit	s. 37
GAMLE NAVN av Olaf Hagen	s. 48
INNSAMLING AV STEDSNAVN I VENNESLA av Olaf Ingebretsen	s. 51
PRESENTASJON AV VENNESLA HISTORIELAG	s. 53
TIDLIGERE ÅRSSKRIFT	s. 54

«HE TÅGE PEBE?»

Innhold

	Side
Forord	5
En tur med dampbåten fra Christiansand til Kvarstein i 1881. Av <i>Martha Einstabland</i>	7
Postveien – den første hovedveien gjennom Vennesla. Av <i>Jan Skårdal, Lars Leland og Trygve Skuggedal</i>	14
Jernbanen kommer til bygda. Av <i>Knut John Bakken</i>	35
De første bilene. Av <i>Ole Bjarne Mosland</i>	87

TRYKKSAKER for ethvert behov

Telefon (042) 55128 – 4700 Vennesla

VIGELAND METAL REFINERY A/S

er et raffineringsverk som produserer aluminium med en renhet på 99,99 – 99,999% Al og er markedsført som "Super Purity aluminium". Råstoffet, som benyttes i produksjonen, er vanlig aluminium med renhet 99,5 – 99,7% Al.

Produksjonen er for tiden 6.000 tonn pr. år, og bedriften har ca. 100 ansatte. Hele produksjonen går til eksport.

Den høyere aluminium brukes i dag vesentlig i elektroindustrien – og da som bearbeidet til elektrokondensatorer i T.V. og radiomottakere og i telekommunikasjonsanlegg o.s.v. De relativt store kraftmengder som brukes til en slik produksjon blir levert av søsterselskapet, A/S Vigelands Brug, som ved den regulering Otra har pr. 1987, har en årsproduksjon på ca. 190 mill. kwh.

**Liten nok
til å høre på deg
– stor nok
til å hjelpe deg**

Snakk med oss – og du skal se det kan lønne seg

Sparebanken
Agder **VENNESLA**
SPAREBANK

***FERDIGBEHANDLEDE
TAKPLATER***

Malte tak er solide og ekte. Vi maler takplatene penere, jevnere og rimeligere enn du noen gang vil klare selv. Dessuten er jobben gjort, når platene er montert.

ANTIKK
Ferdigmalte takplater

NORSK WALLBOARD A/S

Hovedkontor: 4700 Vennesla - tlf. 042/55011

TEKSTIL-UTVALGET I VENNESLA

NY-NETT²²
UNGDOM OG DAMEKLÆR

Cibus

«For den motebevisste»

Askepott

KÅDE'S KLÆR
FRIDAGSKLÆR · GUTT · UNGDOM · HERRE

KLUZZ

Venneslas nye motebutikk
for de unge

UNGDOMSKLÆR VENNESLA SENTRUM

HVA ER HUNSFOS?

- Venneslas største arbeidsplass med 700 medarbeidere.
- Kjøper av nær 350.000 m³ tømmer fra skogeiere på Sørlandet.
- En integrert papirfabrikk med en kapasitet på 100.000 tonn papir i en kontinuerlig prosess fra tømmerstokk til ferdig papirark.
- En ledende norsk produsent av kontorpapir og trykkipapir til for eksempel bøker og tidsskrifter. Vi leverer papir til tippekupongen som du fyller ut og til selvangivelsen din.
- En av Nordens 2 største produsenter av sulfit emballasjepapir, for blant annet poser, fruktomslag, blomsterpapir og gavepapir.
- En av Europas ledende produsenter av tapetpapir for vaskbare tapeter, vinyl tapeter og prelmede tapeter.
- En bedrift i fremgang.

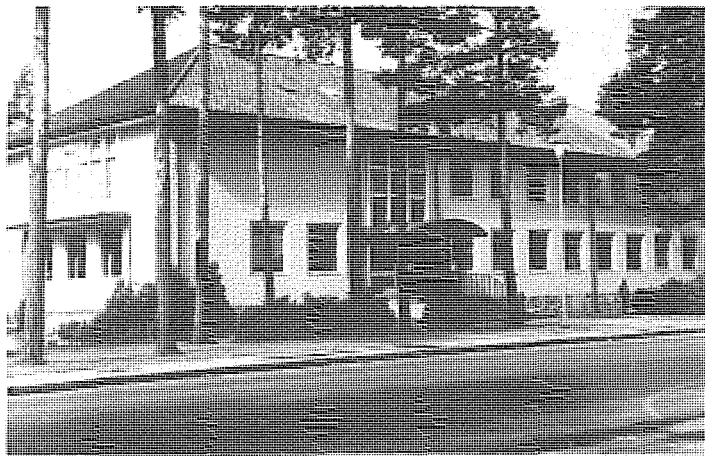
HUNSFOS
HUNSFOS FABRIKKER

4700 VENNESLA

VENNESLA KOMMUNE
150 år med kommunalt selvstyre

Vennesla historielag gratulerer